

Kansallisista kilpailijoista pohjoismaiseksi suurpankiksi

■ ANTTI KUUSTERÄ

Markku Kuisma – Teemu Keskisarja: *Erehtymättömät. Tarina suuresta pankkisodasta ja liikepankeista Suomen kohtaloissa 1862–2012*. WSOY 2012.

Professori Markku Kuisman ja dosentti Teemu Keskisarjan laajahko teos kuvaa maan kahden suurimman liikepankin eli Suomen Yhdys-Pankin (per. 1862) ja Kansallisoake-Pankin (per. 1889) vaiheita 1860-luvun alkuvuosista nykypäivään asti. Nämä kaksi suurpankia kilpailivat vuosikymmenestä toiseen hegemonia-asemasta Suomen pankkimaailmassa, kunnes 1990-luvun alkuvuosien syvä kriisi pehmitti pankit talvella 1995 fuusioon, jonka seurauksena vanhat kunniaakkaat nimet siirtyivät historiaan ja tilalle tuli Merita Pankki. Tämä oli vasta alkua, sillä vuonna 1997 Merita Pankki fuusioitui ruotsalaisen Nordbankenin kanssa pohjoismaiseksi MeritaNordbanken-suurpankiksi, johon pian fuusioitiin myös tanskalainen ja norjalainen liikepankki. Vuonna 2001 otettiin käyttöön nimi Nordea Bank AB. Alunperin uuden pankin pääkonttori tuli Helsinkiin, mutta vuonna 1999 päätettiin pääkonttorin siirtämiseen Tukholmaan.

Edessä oli vieläkin kunnianhimoisempia tavoitteita, sillä vuonna 2001 käynnistettiin neuvottelut fuusiosta Hollannin suurimman pankin ABN Amro Bankin kanssa. Nyt oli siirrytty pohjoismaiselta tasolta globaalille tasolle, ja näissä neuvotteluissa nimenomaan

suomalaisilla oli aktiivinen panos. Fuusio paljon suuremman pankin kanssa olisi merkinnyt vallan siirtymistä vanhoilta omistajilta Amsterdamiin, mikä herätti kritiikkiä myös Nordean sisällä, ja vuonna 2002 neuvottelut katkesivat tuloksettomina. Tulevaisuus osoitti neuvottelujen katkeamisen olleen pelastus Nordealle, sillä ABN Amro kuului niihin pankkeihin, jotka eivät selviytyneet kunnialla vuonna 2008 alkaneesta finanssikriisistä.

Erehtymättömät on suurelle yleisölle tarkoitettu historiategos, jossa korostetaan ilmiöiden historiallista toistuvuutta ulkoisen ympäristön muutoksista huolimatta. Molemmat kirjoittajat ovat hyvin perillä suomalaisen yhteiskunnan historiallisesta kehityksestä, joten pankkitoiminnan ulkoisten puitteiden hahmottamisessa ei ole ollut ongelmia. Lukijan mielenkiinnon varmistamiseksi esitystapa on varsin dramaattinen eikä lukijaa rasiteta pankkihistorian tutkimukselle tyypillisillä pitkillä luku-sarjoilla tai graafeilla. Johtopäätökset perustuvat siten kvalitatiiviseen aineistoon. Lukijaa ei ole vaivattu myöskään rahoitus- ja pankkitoiminnan peruskäsitteiden esittelyllä. Yhteiskuntatieteelliselle tutkimukselle tunnusomaisen analyytisyyden sijaan teoksessa korostuu henkilökeskeisyys sekä vähäinen mielenkiinto rakennetekijöihin. Nämä lähtökohdat ilmenevät jo teoksen nimestä *Erehtymättömät*. Valittu otsikko sopii kirjoittajien mukaan hyvin pankkimiesten omaksi kuvaksi.

Uutta tietoa tarjoaa tekijöiden arkistojen kätöistä löytämä, aikaisemmissa tutkimuksissa pimentoon jäänyt kuvaus F. K. Nybomin vuonna 1867 tekemästä matkasta

Euroopan finanssikeskuksiin, jotta Suomi olisi saanut kipeästi kaivattua ulkomaista luottoa. Autonominen suuriruhtinaskunta ei kuitenkaan herättänyt riittävästi luottamusta Lontoon tai Pariisin pääomamarkkinoilla eikä luottoa ei saatu. Tekijöillä on myös ollut käytössään molempien liikepankkien arkistot näihin päiviin asti. Kirjassa onkin voitu esittää yksityiskohtainen kuvaus Nordeapankin muodostumiseen johtaneesta kehityksestä.

Pankkitoimintaa pidetään yleisesti värittömänä ja pikkutarkkana toimintana, minkä tavoitteena on riskien eliminointi, ettei pankkitoiminnan harjoittamiselle välttämätön luottamus vaarantuisi. Pankinjohtaja ei kaipaa dramatiikkaa työarkeensa. Kuisman ja Keskisarjan teoksessa dramatiikkaa ei kuitenkaan puutu. Kirjoittajat ovat saaneet aikaan vauhdikkaan tarinan, jossa lukijan mielenkiinto ei pääse hetkeksikään herpaantumaan. Tätä korostavat värikäs kielenkäyttö, rohkeat yleistyksiset ja keskittymisen suuren yleisön näkökulmasta mielenkiintoisiin ilmiöihin. Lukijaa puuduttavat katsaukset pankkilainsäädännön yksityiskohdista, taloudellisesta tuloksesta tai markkinaosuusmuutoksista on jätetty lähes kokonaan pois.

Tarina vai tietokirja

Teemu Keskisarja ja Markku Kuisma ovat arvostettuja historiantutkijoita, joten pelkästään ”tarinana” esillä olevaa teosta ei ole syytä pitää. Tekijät korostavat teoksen valmistuneen Helsingin yliopiston sisällä. Lisäksi teos pohjautuu laajaan lähdeaineistoon ja lähdeviitteiden käyttö on systemaattista. Kyseessä on suurelle yleisölle tarkoitettu

tietokirja, jonka on täytettävä teellisen kirjoittamisen vaatimukset. Näihin vaatimuksiin kuuluvat muun muassa se, että esiin nostettujen ilmiöiden valinnassa lähtökohdaksi on otettava niiden relevanttius tutkimuskohteen kannalta. Toisin sanoen tärkeämpää on se, miten ne palvelevat kokonaisuuden ymmärtämistä kuin se, millainen julkisuusarvo niillä on. Johtopäätösten ja tulkintojen on myös pohjauduttava aikaisempaan tutkimukseen tai luotettavaan empiriseen aineistoon ja yksityiskohtien virheettömyyteen on voitava luottaa. Tärkeänä voidaan pitää myös sitä, että tutkijat pyrkisivät kyseenalaistamaan yleisön keskuudessa vallitsevien, mutta tutkimuksellista pohjaa vailla olevien käsitysten oikeellisuuden. Ainakaan vakava tutkija ei saisi tyytyä siihen, että julkisuudessa vallitsevia myyttejä vahvistetaan kritiikittömästi.

Muutamissa kohdin tekijöiden valitsemat painotukset antavat aihetta pohdiskeluun. Esimerkiksi Rothschild & Söhne -pankkiirihuone (Frankfurt am Main) ja sitä johtanut Mayer Carl von Rothschild nostetaan ratkaisevaan asemaan Suomen saadessa luvan hopeamarkkaan siirtymisestä syksyllä 1865. Todellisuudessa hopeakantaan siirtymiseen ei olisi ollut mitään mahdollisuuksia ilman Pietarista saatua suostumusta. Ulkomaisen lainan saannissa oli vaikeuksia, kuten tutkimukset osoittavat, mutta muitakin vaihtoehtoja kuin Rothschild & Söhne luultavasti oli.

Väite Rothschildin aktiivisesta toiminnasta Suomen raha-autonomian puolesta 1890-luvulla on puolestaan mahdoton, sillä tässä vaiheessa Suomella ja Rothschildilla

ei ollut enää mitään liikesuh-teita ja Suomen ymmärtäjänä tunnettu Mayer Carl von Rothschild oli jo kuollut. Suomen valtion ulkomaisen lainan otto oli siirtynyt Saksasta ranskalaisen Crédit Lyonnais -pankkiiriliikkeen vastuulle.

Yhdyspankin Tampereen konttorin johtajan Nils Idmanin vuonna 1912 paljastuneen kavalluksen esittelyyn tekijät ovat uhranneet peräti kymmenen sivua samalla, kun kymmenen vuotta aikaisemmin tapahtunutta suurehkon liikepankin (Suomen Maanviljelys- ja Teollisuuspankki Osakeyhtiö) konkurssia ei ole lainkaan mainittu. Menetykset kummassakin tapauksessa olivat melko lähellä toisiaan. Kirjoittajien valintaa ei voi ainakaan perustella sillä, että Idmanin kavalluksen analysointi auttaisi ymmärtämään 1980-luvun tapahtumia, sillä Idmanin tapainen rikollinen toiminta ei ollut leimallista 1980-luvulle. Sen sijaan mainitun liikepankin yltiöpäisellä riskinotolla ja siitä seuranneella konkurssilla oli mielenkiintoisia yhtymiä 1980-luvun loppuun tapahtumiin. Lisäksi Suomen Maatalous- ja Teollisuuspankin konkurssilla oli suuria heijastusvaikutuksia koko liikepankkijärjestelmän tulevaan kehitykseen, sillä se oli sysäyksenä aktiiviselle keskustelulle pankkien julkisen valvonnan tehostamistarpeesta.

Esimerkiksi vanhan myytin pönkittämisestä sopii sivun 204 maininta ”säästöpankeista työtätekevän luokan hyväntekeväisyyslaitoksena”. Näkemys pohjautuu J. V. Snellmanin kirjoittamaan artikkeliin *Litteraturbladet*-lehdesä vuonna 1855. Todellisuudessa säästöpankkien joukossa oli hyvin erilaisia pankkeja, mikä nä-

kyy havainnollisesti säästöpankkitilastosta (laadittu vuodesta 1872 lähtien vuosittain). Muun muassa 1920-luvun lopulle asti maan suurimman säästöpankin, Åbo Sparbanken, toiminta oli 1800-luvun jälkipuoliskolla hyvin lähellä liikepankkien toimintaa ja 1870-luvulla kyseinen säästöpankki oli jopa paperiteollisuuden suuryrityksen Kymmene Ab:n merkittävin luottotaja.

Kirjassa korostetaan tasavallan presidentin Mauno Koiviston roolia vakaan markan linjan arvovaltaisimpana tukijana (esim. s. 270, 273). Juridisesti presidentillä ei ole mitään tekemistä rahapolitiikan kanssa eikä Koivisto virallisesti siihen puuttunutkaan. Toisin sanoen tulkinta nojautuu myyttiin Koiviston kulissien takaisesta vallankäytöstä. Ajatusta Koiviston aktiivisesta puuttumisesta rahapolitiikan hoitamiseen on julkisuudessa hellitty pitkään, mutta mielenkiintoista on se, että tutkimuksellista pohjaa tälle tulkinnalle ei ole löydetty. Viime aikoina on ilmestynyt useampia tutkimuksia (esim. valtiovarainministeriön ja Suomen Pankin historiat tai väitöskirja hallituksen talouspoliittisen ministerivaliokunnan toiminnasta), joista ei yhdestäkään löydy vahvistusta tälle myytille Koiviston aktiivisesta toiminnasta rahapolitiikan alueella.¹ Kirjoittajien olisi kannattanut pysähtyä pohtimaan sitä, miten pitkälle tämän myytin vah-

1 Heikkinen, Sakari –Tiihonen, Seppo, *Hyvinvoinnin turvaaja. Valtiovarainministeriön historia* 3, 2010; Kuusterä, Antti – Tarkka, Juha, *Suomen Pankki 200 vuotta. Parlamentin pankki*. II, 2012; Ranski, Risto, *Haltia vai haltija? Harri Holkerin hallituksen talouspoliittinen ministerivaliokunta*, 2000.

vistamisessa on syytä mennä tilanteessa, jossa tietoja käsityksen tueksi ei ole esitetty.

Myös väite, että Holkerin hallituksen aikana julkinen talous olisi karannut käsistä herättää kysymyksiä (esim. s. 256, 258, 315). Valtiovarainministeriön historiankin mukaan Holkerin hallituksen aikana verotulojen kasvu oli poikkeuksellisen nopeaa ja sitä kautta poliittiset paineet menojen lisäämiseen olivat kovat. Hallitus pystyi kuitenkin vuoden 1991 budjettia lukuunottamatta pitämään tilanteen suhteellisen hyvin hallinnassa. Valtion velan osuus bruttokansantuotteesta supistui ja budjetin ulkopuolisiin rahastoihin, kuten valtion eläkerahastoon, siirrettiin merkittäviä eriä.² Luottokannan nettokasvu – esim. 70 miljardia markkaa vuonna 1988 – oli kuitenkin niin nopeaa, ettei sen kokonaistaloudellisia vaikutuksia olisi kyetty millään finanssipoliittisella ratkaisulla hillitsemään. Esimerkiksi tulo- ja varallisuusveron kertymä oli samana vuonna vain puolet tästä luottokannan kasvusta. Valtiontaloudesta käytyyn julkiseen keskusteluun liittyy lähes aina retorinen elementti ja tutkijan tehtävänä on retoriikan ja tosiasioiden erottaminen toisistaan.

Se, mihin liiallinen yksinkertaistaminen saattaa johtaa, tulee havainnollisesti esiin 1980- ja 1990-luvun vaihteen kriisikuvauksessa. Teoksen sivulla 273 on lainaus Pentti Kourin muistelmista: ”Markku Punttilasta, Mauno Koiivistosta, Rolf Kullbergista, Harri Holkerista ja Erkki Liikasesta olen varma. He tuhosivat Suomen talou-

den 1980-luvun lopulla.” Lainauksen jälkeen tekijät pehmentävät Kourin väitettä, mutta eivät sanoudu siitä yksiselitteisesti irti. Tällöin kirjan lukijalle jää harhainen kuva tapahtumien kulusta. Draaman taivoittelu on tässä kohden ohittanut tieteellisen objektivisuuden.

Olivatko liikepankit passiivisia sivustakatsojia

Luotonannon ylikuumentumista 1980-luvulla kuvattaessa teoksessa ei ole lainkaan puututtu niihin ongelmiin, joita käytössä olleeseen kassavarantojärjestelmään liittyi. Tämä on valitettavaa, sillä kunnollinen kassavarantojärjestelmä olisi tarjonnut keskuspankille tehokkaan keinon hallita rahoitusjärjestelmän likviditeettiä. Liikepankeille kassavarantojärjestelmä oli kuitenkin kauhistus ja Pankkiyhdistys oli vuosikymmenten ajan torpedoinut sen kehittämisen. Kassavarantojärjestelmän puutteet olivat korostuneet sitä mukaa, kun sääntelyä oli purettu. Suomen Pankki oli 1950-luvulta lähtien yrittänyt saada läpi järjestelmän, jossa keskuspankilla olisi lakisääteinen oikeus määrätä pankeille ylimääräinen kassavarantovelvoite rahoitusjärjestelmän likviditeetin säätelyksi. Pankkiyhdistyksen lobbausvoima oli kuitenkin niin voimakas, ettei keskuspankin tavoite toteutunut. Kompromissiksi tuli järjestelmä, jonka mukaan vuodesta 1979 lähtien ylimääräisten kassavarojen periminen toteutui pankkien ja keskuspankin yhteisen sopimuksen pohjalta. Lisäksi kassavarantalletuksille maksettaisiin korkoa, jotta ne eivät rasittaisi pankkien taloutta. Näin omaksuttu malli vesitti pitkälti koko kassavarantojärjestelmän eikä se antanut keskuspan-

kille kunnollisia keinoja pankkien luotonannon hillitsemiseen vuosina 1987–88. Keskuspankin johto piti tärkeänä järjestelmän uudistamista, mutta samalla se tunnusti siihen liittyvät poliittiset vaikeudet. Parhaimmassakin tapauksessa järjestelmän uudistaminen veisi pankkien edusmiesten vastustamisen vuoksi useita vuosia.

Aloitteen otti valtiovarainministeriö, joka vuoden 1989 alussa ehdotti pankeille asetettavaa luottokattoa, jonka ylittävältä osalta perittäisiin erityinen vero. Suomen Pankissa veroa pidettiin huonona mallina, valtiovarainministeriön mallin sijaan esitettiin tilapäisen korottoman kassavarantojärjestelmän käyttöönottamista. Myös pankit pitivät luottoveroa niin suurena uhkana, että ne suostuivat viipymättä allekirjoittamaan keskuspankin mallin mukaisen sopimuksen korottomasta lisäkassavarantojärjestelmästä. Sopimus allekirjoitettiin 16.3.1989. Järjestelmä toimi odotetulla tavalla, sillä seurauksena oli luotonannon kasvun nopea hiipuminen. Tämä näkyi konkreettisesti osakkeiden ja kiinteistöjen hintojen kääntymisenä laskuun vuoden 1990 kuluessa. Uudistettu järjestelmä otettiin käyttöön kuitenkin aivan liian myöhään, sillä luottokannan kasvuvauhti huomioiden viimeinen hetki olisi ollut vuoden 1987 alkupuolisko.³ Pankkisektorin lyhyen tähtäimen etuihin perustunut vastustus osoittautui näin pitkällä tähtäimellä kohtalokkaaksi. Vähän samaa on havaittavissa juuri tällä hetkellä, kun seuraa, miten pankkien etujärjestöt pyrkivät kumoamaan

2 Heikkinen, Sakari – Tiihonen, Seppo, 2010.

3 Kuusterä, Antti – Tarkka, Juha, 2012, s. 577–581.

esitykset pankkilainsäädännön kiristämisestä tai valvonnan tehostamisesta.

Kirjoittajien mukaan liikepankkien suhde viranomaisiin ja poliittisiin päätöksentekijöihin oli ainaakin 1970-luvulta lähtien passiivista. Varsinainen lobbaustoiminta yhdistetään lähinnä paikallispankkeihin eli säästöpankkeihin ja osuuspankkeihin. Tässä kohden teoksessa annetaan liikepankeille kuitenkin liian puhtaat paperit. Kiistattomana ongelmana 1980-luvulla oli pankkilainsäädännön jälkeensä jääneisyys. Lakia oli valmisteltu 1960-luvun säätelyoloissa eikä se vastannut niitä vaatimuksia, joita liberalisointi toi mukanaan pankeille. Lain uudistus vei kuitenkin lähes kymmenen vuotta. Silmiinpistävää oli kaikkien pankkiryhmien tiukka ote lain valmisteluvaiheissa, mikä hidasti uudistuksen toteuttamista ja muun muassa vaikeutti kansainvälisten suositusten huomioimista meidän pankkilainsäädännössä. Tähän on esimerkiksi Liisa Halme kiinnittänyt huomiota tärkeässä väitöskirjatutkimuksessaan.⁴

Erehtymättömät kirjassa on muutenkin käsitelty pankkitoimintaa koskevaa lainsäädäntöä suurpiirteisesti. Sivulla 111 todetaan liikepankkien vakavaraisuusvaatimuksen olleen ennen vuoden 1933 lain uudistusta kymmenen prosenttia. Todellisuudessa ennen tätä uudistusta sitoumuksiin suhteutettua vakavaraisuusvaatimusta ei ollut lainkaan. Vuoden 1886 pank-

kilaissa ainostaan todettiin, että pankilla pitää olla varma, sen yhtiöjärjestyksessä määrätty pohjarahasto. Säästöpankkien kohdalla todetaan säästöpankkilain uudistuksen vuonna 1931 (ei 1934) tuoneen käyttöön vakuusrahaston, joka lupasi tallettajille täyden suojan. Tätä verrattiin Yhdysvalloissa käyttöön otettuun julkiseen talletussuojaan. Aivan tästä ei kuitenkaan ollut kyse, sillä säästöpankkien vakuusrahasto oli kyllä tarkoitettu turvaamaan tallettajien saamiset säästöpankin ajautuessa taloudellisiin vaikeuksiin, mutta laissa ei ollut minkäänlaista mainintaa julkisesta tuesta. Säästöpankkien vakuusrahasto ei ollut luonteeltaan aito rahasto, vaan tukeen tarvittavat summat kerättiin jälkikäteen vakuusrahastomaksun avulla. Vastaava käytäntö tuli kaikille pankkiryhmille pakolliseksi vuoden 1969 pankkilakien uudistuksessa. Tässä on huomattava, että järjestelmän avulla pystyttiin turvaamaan yksittäisen pankin tallettajien saamiset, mutta kokonaisen pankkiryhmän ajautuessa vaikeuksiin pankkiryhmäkohtaisella vakuusrahastojärjestelmällä ei ollut realistisia edellytyksiä vastata talletusten takaisin maksamisesta.

Tämä oli yksi syy siihen, miksi suurimpiin vaikeuksiin ajautuneiden säästöpankkien asettaminen suoritustilaan olisi ollut kohalokasta. Sivulla 357 todetaan, että säästöpankkeja oli enemmän tai vähemmän pakko kannatella siksi, että laki suojaasi niiden kymmenien miljardien markkojen talletuskantaa. Todellisuudessa ennen kevättä 1992 tällaista suojaa ei ollut. Julkinen talletussuoja tuli Suomeen nimittäin vasta keväällä 1992, kun eduskunta hyväksyi

ponnen, jonka mukaan valtio vastaa pankkien kaikista sitoumuksista. Ponnen taustana oli ulkomaisen sijoittajien huoli suomalaisille pankeille myöntämistään lainoista. Sitoumusta ei kuitenkaan voitu rajoittaa koskemaan ainoastaan ulkomaisia pankkeja, vaan samalla se merkitsi julkisen talletussuojan ulottamista koskemaan myös suomalaisia tallettajia. Kärjistäen voidaan todeta, että Suomessa vallitsi laajalti virheellinen käsitys, jonka mukaan meillä olisi ollut käytössä yhdysvaltalaisen mallin mukainen julkinen talletussuoja jo ennen kevättä 1992.

Luvussa ”Markka paras konsultti” Kuisma ja Keskinen korostavat aivan oikein tulosjohtamisen merkitystä koko pankkikulttuurin muuttajana. Seurauksena oli riskinottohalukkuuden kasvu ja uusien asiakkaiden metsästyksen samalla, kun vanhalle pankkitraditioille tunnusomainen varovaisuus nähtiin kehityksen esteeksi. Tässä kohden olisi ollut aiheellista tuoda esiin se, että vuoteen 1991 asti voimassa ollut lainsäädäntö kielsi yksiselitteisesti tulosjohtamiseen perustuvien palkitsemisjärjestelmien käytön. Silloisen liikepankkilain 19 § mukaan liikepankin vuosivoittoa tai liikkeen laajuutta ei saanut panna perusteeksi, jonka mukaan pankin maksama palkka, palkkio tai muu korvaus maksetaan. Samanlainen rajoitus koski myös säästöpankkeja ja osuuspankkeja. Laajamittainen tulokseen sidottujen palkkioiden käyttöönotto vastoin lain yksiselitteisiä määräyksiä osoittaa konkreettisesti sen, miten 1980-luvun kuluessa muotoutunut uudenlainen pankkikulttuuri suhtautui vähätellen pankkilainsäädäntöön. Itse asiassa samanlainen muutos oli

4 Halme, Liisa, *Pankkisäätely ja valvonta. Oikeuspoliittinen tutkimus säästöpankkien riskinotosta*; ks. myös Ruuskanen, Osmo, *Pankkikriisit, syyt seuraukset sekä kriisien hallinta*, 2009.

toteutunut myös suhtautumisessa pankkien valvontaan ja valvontaa tekeviin viranomaisiin. Näitä kysymyksiä olisi teoksessa voitu problematisoida enemmän.

Myös pankkitoiminnan kuvaus vaatii tarkkuutta

Vauhdikas esitystapa on paikoitellen vienyt kirjoittajia mennessään eikä yksityiskohtien tarkistamiseen ole jaksettu riittävästi paneutua. Pankkitoiminnalle tyypillinen pikkutarkkuus on unohdettu. Esimerkeiksi epätarkkuuksista sopivat jo teoksen ensimmäisiltä riveiltä löytyvä maininta Suomen Pankin kolikkopajasta. Todellisuudessa rahapaja ei toiminut keskuspankin alaisuudessa missään vaiheessa. Kansainvälisen tradition mukaisesti metallirahan lyöminen kuului hallitsijalle; tässä tapauksessa ensin senaatille ja sitten valtiovarainministeriölle. Suomen Yhdyspankin alkuvaiheiden kuvauksessa mainitaan, että pankin suurin yksittäinen osakas kauppaneuvos J. H. Lindroos nosti vävynsä Leo Mechelinin pankin johtajistoon. Tässä kohden tulkinta on hyvin joustava, sillä Lindroos ehti jo kuolla ennen pankin toiminnan käynnistymistä, ja Mechelinin nousu pankin johtajistoon tapahtui viisi vuotta myöhemmin.

Sivulla 297 todetaan bruttokansantuotteen kasvaneen 1980-luvun jälkipuoliskolla jopa toistakymmentä prosenttia vuodessa. Yleisesti käytetyn kansantalouden tilinpitojärjestelmän mukaan BKT:n vuosikasvulla tarkoitetaan bruttokansantuotteen volyymin muutosta ja tällöin kasvuluvut jäävät merkittävästi alhaisemmalle tasolle eli kautena 1985–89 vuotuinen kasvuvauhti vaihteli 3–5 prosentin välillä.

Historiallisesti tarkasteltuna nämäkin kasvuluvut olivat korkeita, mutta aivan toista kuin yli kymmeneen menevät nimelliset kasvuprosentit.

Kirjan lopussa puolestaan todetaan Suomen luopuneen markasta vuonna 2000. Tässä kohden oikea ajoitus olisi joko 1.1.1999, jolloin Suomi liittyi Euroopan unionin yhteiseen valuuttajärjestelmään ja markka lakkasi olemasta itsenäinen valuutta, tai sitten 1.1.2002, jolloin euro korvasi markan.

Osana värikästä kirjoitustyyliliä on myös runsas kielikuvien käyttö. Esimerkiksi 1990-luvun alussa muodostunutta epäluuloa pankinjohtajia kohtaan kuvataan seuraavalla vertauksella: ”Eräät pankkimiehet olivat 1990-luvun alussa suunnilleen yhtä suosittuja kuin pedofilimurhaaja Jammu Silta vuori.” Näin voimakasta vertausta ei vakavasti tehdyssä tietokirjassa kannattaisi käyttää, sillä uhkana on itse aiheen ohi vievä assosiaatio.

Kuisman ja Keskisarjan teoksen sijoittaminen tutkimuskenttään on hieman ongelmallista. Suuren yleisön pankkitoiminnan historian tuntemuksessa on monia aukkoja, ja siksi jokainen teos, joka näitä aukkoja täyttää on tervetullut. Lisäksi teoksen vauhdikas kirjoitustyylili ja dramaattinen ote varmistavat sen, että kirjaa luetaan myös pankkihistorian suppean harrastajaryhmän ulkopuolella. Teos täyttää siten hyvin paikkansa suuren yleisön taloutta koskevan tietoisuuden lisääjänä.

Samalla on kuitenkin perusteltua nostaa esiin niitä ongelmia, joita liittyy tähän teokseen, silloin kun sitä tarkastellaan tutkimukseen perustuvana tietokirjana. Tekijät eivät ole lähteneet juurikaan purkamaan tai kyseenalaistamaan monia jul-

kisuudessa vallitsevia suorastaan myyteiksi muuttuneita käsityksiä 1990-luvun kriisiin liittyvistä tapahtumista. Joko nämä käsitykset on hyväksytty sellaisinaan tai siten niistä ei ole ainakaan selkeästi irtisanouduttu. Kuismalla ja Keskisarjalla olisi ollut myös erinomainen mahdollisuus pohtia sitä, miten pankki- ja rahoitustoimintaan liittyvät käsitteet on kuluneen 150 vuoden aikana ymmärretty ja millaisia kannustinrakenteita pankkitoimintaa säätelevä lainsäädäntö on eri kausina synnyttänyt. Tällöin lukija olisi saanut käyttöönsä selkaisia välineitä, jotka pelkkää tarinaa paremmin auttaisivat ymmärtämään nykyistä finanssikriisiä.

Kirjoittaja on valtiotieteen tohtori ja Helsingin yliopiston dosentti, joka on kirjoittanut useita pankkihistoriallisia tutkimuksia.